

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-9-85-34>

УДК 37.211.24

Афанасьєва Е.Ю.¹

Київський національний університет культури і мистецтва

СУЧАСНА МУЗИЧНА ОСВІТА В КОНТЕКСТІ УРБАНІСТИКИ

Анотація. У статті досліджено питання сучасної музичної освіти в контексті урбаністики. Методологічною основою дослідження є принципи діалектики, системний, соціокультурний та історичний підходи, фундаментальні положення теорії культури урбаністики. Використано загальнонаукові й міждисциплінарні методи дослідження: аналіз і синтез, індукція і дедукція, порівняння. Наукова новизна одержаних результатів полягає у виявленні характерних особливостей впливу урбаністичної музичної культури на сучасну музичку освіту, що вирізняють її з-поміж інших проявів музичної культури; наданні характеристик культурного простору міста як середовища реалізації міської музичної культури; визначенні місця сценарного підходу в життєдіяльності представників міської музичної культури. Міська музична культура є складним і багатовекторним феноменом, що характеризує реалізацію музичної культури у формі створення, виконання та слухання музики в міському середовищі. Вона демонструє ставлення членів громади міст до музики та її ролі в житті й еволюції міського соціального та культурного середовища, показує суспільний інтерес до її проявів через бажання слухати музику, музикувати або створювати музичні твори, що добре сприйматимуться урбанізованим соціумом. Реалізація міської музичної культури, її втілення відбувається шляхом виконання нею основних функцій, серед яких найбільш вагомими: аксіологічна, пізнавальна, виховна, комунікативна, семіотична, релаксаційна. Адже, музична культура – це відображення ставлення суспільства до музики, її ролі в суспільному житті, демонстрація суспільного інтересу до її проявів, виявляє бажання і потребу слухати музику як окрему людину, так і людські спільноти, музична культура є віддзеркаленням ставлення суспільства до музики, її ролі в суспільному житті, демонстрацією суспільного інтересу до її проявів, виявляє бажання і необхідність слухати музику як окремою людиною, так і людськими спільнотами.

Ключові слова: урбанізм, освіта, мистецтво, музика, місто, музична культура, культурний простір.

Afanasiieva Ella

Kyiv National University of Culture and Arts

MODERN MUSIC EDUCATION IN THE CONTEXT OF URBAN PLANNING

Summary. The article examines the issues of modern music education in the context of urban planning. The methodological basis of the study are the principles of dialectics, systemic, socio-cultural and historical approaches, the fundamental provisions of the theory of culture of urban planning. General scientific and interdisciplinary research methods are used: analysis and synthesis, induction and deduction, comparison. The scientific novelty of the obtained results lies in the identification of the characteristic features of the influence of urban music culture on modern music education, which distinguish it from other manifestations of music culture; providing characteristics of the cultural space of the city as an environment for the implementation of urban musical culture; determining the place of the scenario approach in the life of representatives of urban music culture. Urban music culture is a complex and multi-vector phenomenon that characterizes the implementation of music culture in the form of creating, performing and listening to music in an urban environment. It demonstrates the attitude of urban community members to music and its role in the life and evolution of the urban social and cultural environment, shows public interest in its manifestations through the desire to listen to music, make music or create musical works that will be well received by urban society. The realization of urban musical culture, its embodiment takes place by performing its main functions, among which the most important: axiological, cognitive, educational, communicative, semiotic, relaxation. After all, musical culture is a reflection of society's attitude to music, its role in public life, demonstration of public interest in its manifestations, shows the desire and need to listen to music as an individual and human communities, music culture is a reflection of society's attitude to music, its role in public life, a demonstration of public interest in its manifestations, shows the desire and need to listen to music as an individual and human communities. Because in modern society music is too defenseless, and in Ukrainian – twice as defenseless. After all, in addition to solving their intradisciplinary problems and resisting the aggression of urbanism, music is designed to exist only in a ready-made infrastructure that has been formed for decades.

Keywords: urbanism, education, art, music, city, musical culture, cultural space.

Актуальність проблеми. Освіта виступає важливим компонентом духовного життя молоді людини, відповідає за підготовку людини до повноцінного функціонування в суспільстві та забезпечує умови для пристосування до

певних соціокультурних реалій. Сучасна музична освіта має стрімко розростатися та видозмінюватися, так само як в наше життя вриваються нові звуки й ритми, розростання міст, великі відстані, різноманітні технократичні метамор-

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0806-571X>

фози і багато іншого. Українці давно звикли до думки, що наша нація – одна з наймузикальніших і найспівочіших у світі. Не тішитимемо себе думкою, що весь інший світ сприймає нас так само. Та все-таки частка правди в цьому твердженні залишається й донині. Змінюються лише умови, в яких ми змушені виявляти свою природну меломанію. А умови ці поки що розвиваються за сценарієм, характерним для країн «третього світу». У найзагальніших рисах його можна було б визначити, крім іншого, і таким чинником, як стихійна урбанізація на тлі зростання бідності. Оскільки в сучасному суспільстві музика занадто беззахисна, а в українському – беззахисна вдвічі. Адже, крім вирішення своїх внутрідисциплінарних проблем і протистояння агресії урбанізму, музика покликана існувати лише в готовій інфраструктурі, що формувалася десятиліттями. Вона включає концертні зали, музичні навчальні заклади, музичну пресу й усе інше, що утворює як гуманітарне, так і економічне підґрунтя, яке забезпечує «споживання» музики громадянами.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. В літературних джерелах часто помітні звернення до категорії «музична культура», але водночас мало конкретних визначень. Виникає думка, що більшість авторів припускають, що читач сам розуміє, що охоплює дане поняття. Однак, з літературної спадщини, зокрема, за результатами досліджень П. Робінсона, стає зрозуміло, що музична культура поєднує в собі аспекти соціології та культури, а на цій основі можна стверджувати, що вона є продуктом людської діяльності в суспільствах, що мають власну сформовану культуру [1; 12–13]. Музична культура є віддзеркаленням ставлення суспільства до музики, її ролі в суспільному житті, демонстрацією суспільного інтересу до її проявів, виявляє бажання і необхідність слухати музику як окремою людиною, так і людськими спільнотами, стверджує Е. Козловська-Ланге [2]. Музична культура – явище, що постійно еволюціонує та розвивається. Ці процеси знаходять свої відображення в зміні стилів та жанрів у межах певних територій і країн. На них, як вважає Л. Кияновська, значною мірою впливають історичні та політичні чинники [3]. Дослідженню феномену саме міської музичної культури дослідниками приділено дещо мало уваги. Однак і серед цієї кількості слід виділити праці М. Черепанина, який активно досліджує музичну культуру Галичини в т. ч. і її міст [5]. Зокрема, автором досліджено розповсюдження української музичної культури землями Австро-угорської імперії і навіть її представлення у Відні. Зі значним акцентом за американські традиції досліджує міську музичну культуру А. Турлі. В його праці «Міська культура: дослідження міст і культур» [4] значна увага приділяється музичній культурі. Зокрема автор вказує на виразні особливості міської музичної культури де діють композитори, працює індустрія рекордингу, що вирізняє в даному контексті місто від села. Отож, вивчення матеріалів літературної спадщини, результатів наукової діяльності в межах предмету наших досліджень дає змогу виявити ряд невирішених питань, або таких, що ще не є цілком до-

слідженими. Зокрема це стосується передумов виокремлення міської музичної культури як самостійного виду, виявлення соціальних особливостей сприйняття музичної культури міською громадськістю, з'ясування окремих форм здійснення людської культурної діяльності в музиці в урбаністичному середовищі. Виявлені невирішені проблеми дають нам змогу сформулювати мету нашої роботи.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. У минулі століття світська музика виконувала переважно дистрактивну функцію. Однак те, під що танцювали і що наспівували на вулицях у XIX столітті, сьогодні давно стало високою класикою. Нині ситуація різко змінилася. Для масового слухання тепер необхідна музика, яку можна без особливої напруги слухати в машині, у закладах громадського харчування й інших місцях, що дуже мало нагадують колишні приватні салони меломанів. Те, що у великому масштабі здатне сьогодні стати комерційним і споживаним, відійшло дуже далеко від злетів натхнення і вершин майстерності, виплеканих у стінах консерваторій. Вже неможливо уявити собі, що колись якась там воронезька книжкова крамничка змушена була постійно виписувати з Москви ноти романсів і п'єс, бо на них існував величезний попит, і торгівля цими нотами приносила чималий комерційний успіх. Минуло якихось сто років, і ситуація змінилася до невпізнанності. Ноти тепер потрібні лише студентам консерваторій, бо традиції домашнього музикування майже зовсім зникли. А фонові та клубно-прикладні функції музики стали ледь не домінуючими в сучасному урбанізованому суспільстві. Все, що не вписується у ці рамки, приречене на болісне «виживання» за рахунок ентузіазму окремих осіб. І така доля спіткала аж ніяк не лише класичну музику. Це можна сказати про багато «непопсових» музичних напрямів – про «третій жанр» (або авторську пісню), про різноманітні альтернативні течії неакадемічної музики, про музику бардівського або фольклорного напрямку.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає у дослідженні питання впливу урбаністичної культури на сучасну музичну освіту, встановленні основних чинників міської музичної культури як особливого напрямку еволюції соціокультурного середовища міст через демонстрацію ставлення громадськості до музики бажання слухати її, музикувати, здійснювати композиторську діяльність, що у найкращий спосіб сприйматиметься міською громадськістю.

Викладення основного матеріалу дослідження. В. Григорчук дав визначення досліджуваної категорії. Відповідно до цього, міська музична культура – це ставлення членів громади міст до музики та її ролі в житті й еволюції міського соціального та культурного середовища, демонстрація суспільного інтересу до її проявів через бажання слухати музику, музикувати або створювати музичні твори, що у найкращий спосіб сприйматимуться урбанізованим соціумом. Реалізація міської музичної культури, її втілення відбувається шляхом виконання нею основних функцій, серед яких найбільш вагомими: аксіологіч-

на, пізнавальна, виховна, комунікативна, семіотична, релаксаційна [3]. Оцінюючи рівень реалізації музичної культури в міському середовищі, слід брати до уваги те, що способи такої реалізації опираються на різні критерії, продикутовані потребою міського населення. При цьому музика тут найчастіше розглядається в її соціологічній проекції, тобто або з точки зору тих суспільних завдань, на здійснення яких вона спрямована (організація відпочинку, відправлення обрядів тощо), або з точки зору інтересів тих суспільних груп, всередині яких вона переважно поширена (доросле населення, молодь тощо). Але коли мета полягає в тому, щоб зрозуміти власну природу музичної культури як духовної взаємодії людей щодо музики, незалежно від їх професійного, соціального, вікового чи якогось іншого соціологічного визначення, то слід обирати критерії, які є важливими для протікання власне музичного процесу. При цьому слід брати до уваги той факт, що музика повинна подобатися тим соціальним групам населення міста на які вона спрямована. Тобто, слід враховувати те, що місто передбачає наявність різних місць де сконцентровані групи з різними вподобаннями та запитами до музики та способів її трансляції. Існують, принаймні, два критерії, які характеризують якість внутрішньої організації середовища музичної культури міста. Один з них – прийнятий в ній статус музичного твору. Він може бути різним: від уявлення про музичний твір, як про завершений у своїх межах і продуманий у всіх деталях витвір індивідуальної композиторської творчості, до уявлення про музику як про несамостійну складову цілісного обрядового дійства, питання про авторство якої взагалі не ставиться. Очевидно, що ці два полярні підходи всередині міської культури до ступеня автентичності та стабільності музичного тексту, відображають і всю несхожість відповідних явищ в цілому.

Інший критерій для розрізнення музичних культур базується на тому, як у різний спосіб осмислені та самостійно розвинені в них основні види музичної діяльності людей: твір, виконання і слухання. У музичній культурі фольклорного (сільського) типу, де немає «спеціалізації» авторів, виконавців і слухачів, розрізнення між ними мінімальні, а в музичній культурі концертного типу вони максимальні. Але найцікавіше те, що між цими двома змінними існує однозначний зв'язок: у раціональній культурі концертного типу музичний твір є річчю, наділеною стабільністю у всіх своїх деталях, а у сільській культурі така стабільність відсутня і, по суті, не запитана ні на одному з рівнів музичної діяльності. Не слід залишати поза увагою ще два проміжні типи музичної культури – дилетантство та імпрровізацію. При цьому слід вказати, що дилетантство більш наближене до сільського типу музичної культури, оскільки базується на невисокому рівні музичної освіти та теоретичних знань. З іншого боку імпрровізація більш наближена до концертного типу музичної культури. Не зважаючи на те, що композитором часто є сам імпрровізатор, даний тип музичної культури вимагає більшої професійної підготовки та відмінних навичок володіння музичним інструментом. Слід зазначити, що

саме джаз, в основі якого лежить імпрровізація, впродовж тривалого часу викликав захоплення в середовищі міської музичної культури.

Мелодичний матеріал «високої класики» залишається досить високо затребуваним. Питання лише в тому, де і як він досягає нашого слуху. Мобільні телефони або акордеоніст у підземному переході для багатьох можуть несподівано стати першим джерелом музики Баха. Багато FM-радіостанцій охоче прокручують обробки тих або інших класичних мелодій. Оазою для виживання такої музики в сучасній Європі є концертні зали великих міст і головні музичні вузи країни. Інспірування інтересу до класики з такого «закритого простору» цілком закономірне і є єдиним природним шляхом пропаганди серйозної музики. Та в цій сфері завжди існує і своя внутрішня проблема. Поряд зі спадщиною минулого з іще більшими зусиллями пробивають собі шлях авангардні течії. Сам факт, що ця боротьба ще точиться, не можна не визнати втішним. Адже саме авангард у всіх своїх проявах створював історію світової музики. Все, що пливло за рутинною і виявляло схильність до старих традицій, незмінно відходило в небуття. А кожна з попередніх традицій створювала епоху в історії музики саме в той проміжок часу, поки сама залишалася авангардною. Кожен щабель цього руху і нині проглядається з незаперечною ясністю. Цей рух уперед не припинився і нині, не оминув він і Україну. Свідчення цього – феєричний сплеск інтересу до музичного авангарду. Три музичних фестивалі, що відбулися в нашій країні протягом двох весняних місяців, були повністю присвячені «просуванню» сучасної академічної музики.

Висновки з даного дослідження. Від рівня сучасної освіти залежить майбутнє та процвітання нашої країни, саме тому дуже важливо рухатися у напрямі формування та розвитку культурної молоді, яка б надалі прославляла Україну як талановиту та пісенну країну, з багатомірковою музичною історією та не менш яскравим музичним майбутнім. Рух за чистоту української мови і музичної культури не має державної підтримки, його популяризаторами є лише поодинокі патріоти, волонтери та викладачі. Тому екологія нашої свідомості з часом може перетворитися на урбаністичні гетто, де виникнуть райони шанувальників української національної пісні. І все це відбуватиметься до тих пір, поки ми не усвідомимо відповідальність за чистоту української мови як генетичного коду нації, за моральне і духовне виховання молоді генерації. Важливо зрозуміти, що негативний вплив низькопробної музики є справою не лише поганого мистецького смаку, а й майбутнього нації, оскільки це її глибинний поведінковий колективний пласт підсвідомості. Тому потрібно поступово звільнятися від нав'язаних сленгів, жаргонів та лайок, які руйнують нашу культуру і психіку. Важливо плекати справжні цінності у суспільстві, щоб досягти щасливого майбутнього української нації. Водночас потрібно пам'ятати про чистоту української мови та популяризацію національного музичного високопробного продукту, здатного конкурувати зі світовими хітами.

Список літератури:

1. Найдорф М.И. К исследованию понятия «Музыкальная культура». Опыт структурной типологии. *Музичне мистецтво і культура. Науковий вісник Одеської державної консерваторії ім. А.В. Нежданової*. Вип. 1. Одеса : Астропртнт, 2000. С. 46–51.
2. Карповець М.В. Діалектика публічного і приватного простору людського буття у світі міста. *Вісник Черкаського університету. Серія «Філософія»*. 2011. Вип. 200. С. 52–59.
3. Кравченко О.І. Историчні форми міської культури. *Вісник НАУ. Серія : Філософія. Культурологія*. 2018. № 1(27). С. 132–135.
4. Мачулін Л.І. Соціокультурні детермінанти міської культури Слобожанщини XVII–XVIII ст. *Культурологія та мистецтвознавство. Київське музикознавство*. 2012. Випуск 42. С. 33–40.
5. Черепанин М.В. Відень і українська музична культура 1918–1944 років. *Записки НТШ*. Том CCXLVII. Праці Музикознавчої комісії. Львів, 2004. С. 465–477.

References:

1. Naidorf, M.I. (2000). K issledovaniyu ponyatiya «Muzyikalnaya kultura». Opyit strukturnoy tipologii [To the study of the concept of "Musical Culture". Experience in structural typology]. *Musical art and culture. Scientific Bulletin of the Odessa State Conservatory named A.V. Nezhdanovoi*. Odessa: Astroprnt, 1, 46–51. (in Russian)
2. Karpovets, M.V. (2011). Dialektyka publicnogo i pryvatnoho prostoru liudskoho buttia u sviti mista [The Dialectics of Public and Private Space of Human Being in the City World]. *Bulletin of Cherkasy University. The Philosophy Series*, 200, 52–59. (in Ukrainian)
3. Kravchenko, O.I. (2018). Istorychni formy miskoi kultury [Historical forms of urban culture]. *Bulletin of NAU. Series: Philosophy. Cultural Studies*, 1(27), 132–135. (in Ukrainian)
4. Machulin, L.I. (2012). Sotsiokulturni determinanty miskoi kultury Slobozhanshchyny XVII–XVIII st. [Sociocultural determinants of urban culture of the Slobozhanshchina of the XVII–XVIII centuries]. *Cultural Studies and Art Studies. Kyiv Musicology*, 42, 33–40. (in Ukrainian)
5. Cherepanin, M.V. (2001). Viden i ukrainska muzychna kultura 1918–1944 rokiv [Vienna and Ukrainian Musical Culture 1918–1944]. Lviv: Notes of the National Theater. *Proceedings of the Musicological Commission*. Volume CCXLVII, 465–477. (in Ukrainian)